

До історії пам'ятника полеглим воїнам скульптора Григорія Кузневича в польському містечку Горинець

Степан Пахолко. Ольга Мартин. Львів

Досліджуючи меморіальні пам'ятники вшанування воїнів Української Галицької Армії слід окремо виділити витесаний високомистецький пам'ятник в містечку Горинець на польсько-українському пограниччю, встановлений у 1928 році з нагоди 10-ти ліття польсько-української війни (фото № 1).

Цей прекрасний пам'ятник вшанування польських воїнів, що загинули в боях проти збройних формувань Західно-Української Народної Республіки, на замовлення міської влади м. Горинця та місцевого поміщика Карловського у творчому відчаї витесав призабутий славетний український скульптор Григорій Микитович Кузневич (1871-1948) (фото №2).

Що думав і що відчував скульптор, працюючи над цим дивним та загадковим замовленням? Адже знав, хто і з якою метою його замовив! Сам скульптор ніколи не згадував про цей пам'ятник...

На пам'ятнику у формі багато декорованої колони, увінчаної величезним соколом, що зривається до польоту, найбільш вражаючим елементом композиції є постать смертельно втомленого воїна, що присів біля підніжжя пам'ятника. Зображення пам'ятника поляки використали на листівці-цеглині, випущеної для збору коштів побудови Народного Дому в м. Горниці (фото № 3).

Образ витесаного в камені воїна – вірного сина і захисника батьківщини у військовому однострої, без головного убору, в онучах, які виглядають з розв'язаного взуття, зім'ятого жорстокою машиною війни, відірваного від плуга і землі, від дітей і дружини доповнює напис польською мовою на пам'ятнику (фото № 4):

«ZA WOLNOŚĆ ZIEMIĘ I OJCÓW WIARĘ ZA PAMIĄTKI NASZE NARODOWE KREW SIĘ POLAŁA W SZARE DNI GRUDNIOWE. POLEGŁYM – NARÓD 1928».

«ЗА СВОБОДУ, ЗЕМЛЮ І ВІРУ БАТЬКІВ, ЗА ПАМ'ЯТКИ НАШОГО НАРОДУ ПРОЛИЛАСЯ КРОВ У СІРІ ГРУДНЕВІ ДНІ. ПОЛЕГЛИМ – НАРОД 1928».

Горинецький монумент – найвидатніша робота Григорія Кузневича у міжвоєнний період. З великою ймовірністю можна припустити, що в глибині душі Григорій Кузневич закарбував пам'ять про своїх земляків – воїнів Української Галицької Армії, які в сірі грудневі дні 1918 року воювали за незалежну Україну. А може згодився викарбувати цей монумент, як

скульптор, який мусить просто заробляти на життя та залишити для нащадків витвір своєї майстерності...

Польський історик-архівіст, за походженням етнічний українець Юрій Гаврилук (1964 р.н.), головний редактор українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», описуючи творчий доробок Григорія Кузневича в своїй праці «Галицький класицизм», зазначив:

«Мистецький талант — це важкий дар, хоч і відкриває браму в незвичний простір краси. А ще й робить мистця беззахисним, залежним від смаків та примх потенційних поціновувачів та замовників, без гарантії, що після години визнання та слави не прийдеться «продаватися» за безцінь» [1].

Поляки, високо оцінюючи талант скульптора, що навчався мистецтва скульптури у Римській академії красних мистецтв, двічі пропонували Григорію Кузневичу перейти на викладацьку роботу в Кракові, Варшаві або Познані. Та скульптор на знак протесту проти окупації поляками Західноукраїнських земель двічі відмовлявся від вигідної пропозиції, віддавши перевагу служінню рідному народу.

Для прикладу, розписуючи інтер'єр церкви в м. Чесанів, Г. Кузневич широко використовував в розписах українську тематику, вкомпоновуючи у розпис зображення янголів з тризубом та національним прапором з написом «Боже, Україну спаси» (фото № 5, № 6, № 7). Він також «українізував» зображення євангелістів, яким придав лиця митрополита Андрея Шептицького – св. Матвій, перемишльського єпископа Йосафата Коциловського – св. Марко, навіть своє власне — св. Лука, опікуна митців (четверте лице св. Іоана частково знищене) (фото № 8, № 9, № 10) [2].

Подальша доля горинецького пам'ятника трагічна, як і доля його творця. В ніч з 2 на 3 травня 1943 року пам'ятник був сильно пошкоджений українськими патріотами-націоналістами, як помста за депортацію частини українського населення на Бессарабію в 1941 році та знуцання над селянами в 1945-1946 рр. під час остаточної депортації в Радянську Україну. Пам'ятник двічі піддавався замість реставрації, непрофесійному відновленню – у 1969 та 1993 роках. У теперішньому вигляді пам'ятник суттєво відрізняється від первісного вигляду. Понижені фрагменти з'єднані між собою цементом. Замість знищеного сокола встановлений орел, який деякі поляки називають «szkaradnym» (шкарадним), схожим на ворону (фото № 11). Мабудь, не давав спокою новітній владі цей вільнолюбивий птах – сокіл, що використовувався у відзнаках українського та польського товариства «Сокіл» (фото № 12, № 13).

Затертим є також прізвище «Gzegoz Kuzniewicz» на цоколі. Не зберіглася первісна таблиця з написом у п'ять рядків (фото № 14). Мабудь, від задуму Григорія Кузневича неушкодженою залишилася тільки велична колона [3].

Доля Григорія Кузневича така ж трагічна, як і доля пам'ятника в Горинці. 25 травня 1946 р. з пограбованого та спаленого поляками села Старе Брусно (родинне село Г. Кузневича) примусово була депортована до «радянського раю» в село Ганачівка біля Львова, родина Григорія Кузневича з одного згарища на інше згарище! Від непосильної праці на відбудові житла, запалення легенів, браку ліків, голоду та виснаження 9 січня 1948 року відійшов у вічність всіма забутий Григорій Микитович Кузневич.

P.S. Найближчим часом авторами буде подана до друку детальна праця про життя та творчість Г.М. Кузневича.

Джерела та література

Гаврилюк Ю. описуючи творчий доробок Григорія Кузневича в своїй праці «Галицький класицизм», зазначив:

1. / Ю. Гаврилюк // День, 2012, 31 липня.
2. Балда В. Двічі забутий скульптор / В. Балда // Наше Слово, 2011, 11 вересня.
3. Ногунієс [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.info/sekrety-romnika-kuzniewicza>.

Світлини Юрія Гаврилюка (Польща)

№ 1

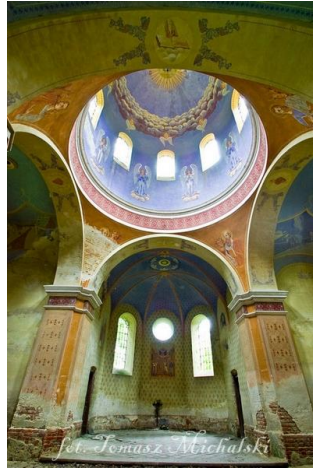
№ 2

№ 3

№ 4

№ 5

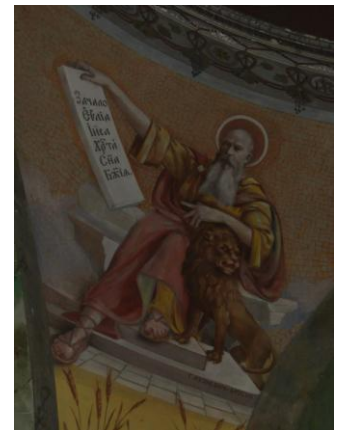
№ 6

№ 7

№ 8

№ 9

№ 10

№ 11

№ 12

№ 13

№ 14